

van megpróbáltatásokkal: hol a testi szenvedés kínozza — „*fáj de hát ez is / dolga a testnek*” (Salak) —, hol a lélek sebei sajognak: „*mi már nem vagyunk / csak te vagy és én vagyok / seb a másikon*” (Tövisek).

Szó sincs tehát ezekben a versekben valamiféle fennkölt vallásos áhítatról. Inkább az elfogadás szándékáról. Fecske felfogása szerint a halandó ember számára Isten maga az ismeretlen. De hogy elfogadhassa, meg akarja érteni a szándékait. Fecske nem behódoló típus, nem egyszer perlekedik is a Teremtővel, de viszonyuk csak így válhatott közvetlenné és kiegyensúlyozottá.

Létét (létünket) — némi iróniával — a teremtés hibájának érzi („*Isten mint hibát elkövet*”). Kérdései mindannyiunk kérdései: „*aki hívott mért hívott ide / ha végül magamra hagyott*” (Kérdés), „*ugye nem volt hiába semmi*” (Jó nekem itt). De a legfontosabb felvetés a veszteségek számbavételekor keletkezik: „*miért adtad hogyha elvetted / miért vetted el hogyha adtad*”. A választ már a cím megadja: *Nem kell hogy értsem*. Ám ez a mondat sem valamiféle jámbor alázatot tükröz, inkább csak bele-törődést a megváltoztathatatlanba. Csupán egy félszegen megfogalmazott mondat hagyja nyitva az utat: „*tán meghagyhattad volna kincseim / mutogathattad volna hogy szeretsz engem / valóban hogy miként a testi kín / otthonra találj puszta szívemben*” (Jób éneke). Végezetül megállapítja: „*szenvedésem is hasznomra vált*”. Mert épp a szenvedés (a rá mért súlyos betegség) tanította meg az alapvető bölcseségre: nincs semmi fontosabb, mint a szeretet. Az élet és halál mezsgyéjén egyensúlyozva, félig lebénulva, megfosztva mindattól, ami számára az életet jelentette, sem menekül valamiféle önsajnálatba, hanem az életigenlő örömet keresi és találja meg: „*s a bőröm bőrödnek susogta / mindazt amit a nyelv már képtelen / olyan jó hogy öledben pihenhet béna félkezem*” (Kerub).

Az elmúlás kérdése régtől foglalkoztatja a költőt. Betegsége, a gyógyulásért folytatott harca, majd szülei elvesztése minduntalan szembesíteték a ténnyel, s neki már „*nem a test mulandósága fáj / bár az is az élőnek hogyne fájna / de a lélek végső és teljes halála / midőn minden kötelék mint pókfonál / szakad szét s az élő többé nem találja / nyomunkat...*” (A szögligeti temető). Verseiben a lélek egyszerre az örökkévalóságban élő Istené és az emberé, akinek a fizikai lét ajándéka csak a kezdet és a vég közt kiszabott időben adatik meg: „*verset írsz mert te csak így tudsz / tört vetni az elmúlásnak*” (Mindig találnak).

Az élet teljességét kutatja — olykor Istennel, máskor önmagával perelve. Következtetései néha meghökkentőek, de mindig stabil filozófiai alapvetéssel bírnak („*csukott ajtaja vagy a világnak / véled csak neve van a hiánynak*” — írja *Se élő se holt* című versében).

Fecske Csabáról eddig is tudtuk, hogy ragyogóan bánik a szavakkal. De ami még fontosabb: valódi mondanivalója van. Mindezt izgalmas, egyedi képeken keresztül teszi. Formai szempontból ezúttal a legfeltűnőbb talán a központozás hiánya, ami tovább gátítja a szöveg értelmezési lehetőségeit. Verseinek tónusában azonban most is ott a jól ismert keserényes felhang, amit olykor ironikus groteskséggel színez.

A kötetet — melyhez Jókai Anna írt szívhez szóló ajánlást — Máger Ágnes izgalmas rajzai díszítik. (Széphalom Könyvműhely, Budapest, 2009)

OLÁH ANDRÁS

## FEKETE KÁROLY: A BARMENI TEOLÓGIAI NYILATKOZAT

Katolikus körökben kevésbé ismert a Barmeni Teológiai Nyilatkozat, melyet Németországban Hitler uralomra jutása után azok az evangélikusok, reformátusok és uniált egyházakhoz tartozók írtak alá, akik nem értettek egyet a hitleri eszmékkel, és tiltakoztak, mert látták, hogy az egyháztól idegen nemzetiszocialista eszmék megjelentek a német protestáns egyházakban is. Vannak olyanok, akik nem nyilatkoznak, hanem hitvallásnak tekintik, mivel a közös keresztény hitből kiindulva, hitvalló módon nyilatkoztak az egyházak vezetői az akkori német társadalmat és protestáns egyházakat foglalkoztató kérdésekről.

A nyilatkozatot 1934. május 29–31. között Wuppertal város Barmen nevű kerületének református templomában írták alá az egyházak vezetői. Tekintélyét növeli, hogy megszületésében és megfogalmazásában nagy szerepe volt Karl Barthnak, aki a második világháborút követő időszak egyik legjelesebb protestáns teológusa lett.

Ökumenikus dokumentumnak is tekinthetjük, mivel a különböző felekezethez tartozó keresztények, már az Egyházak Világ Tanácsának megalakulása (1948) előtt közös nyilatkozatot adtak ki. A gyakorlati ökumenizmus szép példája ez a megnyilatkozás: a hitbeli eltérések ellenére közösen megszólalnak a német protestánsok a társadalmi és politikai élet fontos kérdéseiről. A reformáció óta ez volt az első közös hitvallása a német protestánsoknak.

A közelmúltban, a nyilatkozat megszületésének 75. évfordulója alkalmából (2009), Fekete Károly református teológiai tanárnak köszönhetően megjelent az első átfogó magyar nyelvű ismertetés és elemzés erről a szinte fogalomná vált dokumentumról. A könyv tartalmazza a dokumentum Török István református teológiai professzor

történelminek is mondható, 1954-ben készült fordítását is. A mű értékét növeli, hogy a szerző két dokumentumot is mellékel a nyilatkozat magyarországi recepciójával kapcsolatban (127–143.). A rendszerváltás utáni időben, amikor sokan csak az ügynökkérdést emlegetik az egyházak közelmúltbeli helytállásáról, jó tudni arról, hogy a magyar református lelkészek egy csoportja a Barmeni Teológiai Nyilatkozat nyomán egy hasonló Hitvalló nyilatkozatot fogalmazott meg (1955). Hatására 1956-ban megerősödött és az egész országra kiterjedt a református „megújulási mozgalom”.

Ahogy a könyv alcíme is utal rá, Fekete Károly műve „vezérfonal a dokumentum tanulmányozásához”. A hat hitvallásszerűen megfogalmazott tétel felépítésének (31–39.), az egész nyilatkozat szerkezetének ismertetése (39–41.) után rátér a nyilatkozat magyarázatára, amely a könyv fő részét alkotja (41–127.). A hitvalló nyilatkozat minden pontja hármas felépítésű. A tételek elején olvashatjuk a bibliai megalapozást, majd rövid teológiai érvelés következik, s végül a hamis tanítás és téves magatartás visszautasítása. Nyilvánvaló, hogy a szerző Isten ígéje és a református hitvallási iratok fényében elemzi a nyilatkozatot. Nagy értéke a műnek a 186 lábjegyzet, amely utal az elemzés tudományos igényességére, és komoly segítséget jelent azoknak, akik még tovább szeretnének foglalkozni ezzel a történelmi dokumentummal.

A dokumentum értékelésének is bőséges irodalma van (vö. Ernst-Heinz Amberg: *Barmen 1934–1984. Ein Literaturbericht*. Theologische Literaturzeitung (111) 1986/3. 161–174.). Vannak olyanok, akik a hiányosságait (a zsidó kérdéssel nem foglalkozott a dokumentum) emlegetik. Legtöbben, mint a magyar kiadás szerzője és magyarázója is, a nyilatkozat időtálló üzenetére hívják fel a keresztények figyelmét.

Nemcsak a könyv írója, hanem a magyar reformátusok is egyértelműen pozitívan értékelik. A megjelenés 75. évfordulóján a Magyar Református Egyház zsinata is megemlékezett a Teológiai Nyilatkozatról. A zsinat kijelentette, hogy a nyilatkozat nem a múlt halott dokumentuma, hanem „az egyház hitvallásos helyzetben való józan és szabad prófétai felelősségének kinyilvánítása”. A magyar kálvinisták szerint a Barmeni Teológiai Nyilatkozat „maradandó példája a Krisztushoz hű egyháznak, amely ellenséges politikai közegben is inkább hallgat Urára, mint világi hatalmasságokra”. Meglepőnek tűnik, hogy a zsinat úgy döntött, megfontolja a Barmeni Teológiai Nyilatkozat felvételét a hitvallási iratok közé.

Ökumenikus szempontból is jelentős esemény a dokumentum megjelenése és tudományos ma-

gyarázta. A könyv arra emlékeztet bennünket, hogy nemcsak a német római katolikusok, hanem a protestáns egyházak is hitvalló módon megvívták a harcukat a német nemzeti szocializmussal szemben. (*Kálvin Kiadó*, Budapest, 2009)

DOLHAI LAJOS

## NARRATÍV TEOLÓGIA

Az 1998-ban indított 'Narratívák' sorozat kilencedik köteteként jelent meg a *Narratív teológia* című tanulmánygyűjtemény, amely a megelőző nyolc kötet olyan témáit követi, mint például a képi elbeszélés, a kultúra narratívái, a narratív pszichológia, narráció a kultúrában, a történelemben és a digitális médiában, illetve a reflexivitás kérdésfelvetéseivel foglalkozó kötetek. A sorozat szerkesztője és egész tematikájának kialakítója, Thomka Beáta határozott elképzeléssel tervezte meg a narratológiai kutatások leglényegesebb irányvonalait, legfrissebb eredményeit, problémáit ismertető tanulmányokat tartalmazó könyvek egymásutánját.

Bár mindegyik kötet témáját és kérdésfelvetését jellemzi az új szempontok, megközelítések bemutatásának igénye, a legutóbbi kötet válogatott tanulmányaira ez fokozottan jellemző. A Biblia és a szakrális szövegek — és egyáltalán a művészetben megjelenő szakralitás — irodalom- és művészetelméleti megközelítésével foglalkozó magyar nyelven fellelhető szakirodalom nem túlságosan bőséges. A Fabiny Tibor által megjelentetett hermeneutikai sorozat tekinthető ebben úttörőnek, és néhány szakfolyóirat erre vonatkozó kifejezetten tematikus száma, illetve egy-egy neves szerző megjelentetése (például Rudolf Bultmann, Northrop Frye egy-egy könyve). A narratív teológia adalék ehhez a területhez, és — ahogy neve is jelzi — eleve két ismert, önmagában is kiterjedt diszciplínát ölel át, amelyek — ahogy a 'Narratívák' 9. köteté is bizonyítja — nem terhelik meg egymást, hanem gondolatindító találkozást, egymáshoz illeszkedést mutatnak.

A narratív vagy posztliberális teológia néven ismertté vált tudományterület alig néhány évtizedes múltira tekinthet vissza: a 20. század végén a keresztény teológiában ezzel a névvel kezdték megjelölni azt a gondolkodási irányzatot, amely a Biblia alkalmazását és megközelítését a hit narratív prezentációjaként helyezi középpontba, a keresztény hitet pedig kultúraként és nyelvként értelmezi; hangsúlyozza azt is, hogy a teológiai racionalizmus gyökereit a közösségi élet élő hagyományában (hagyományaiban) szükséges kutatni. Az irányzat és kibontakoztatása jórészt a